

منسوجات پازیریک

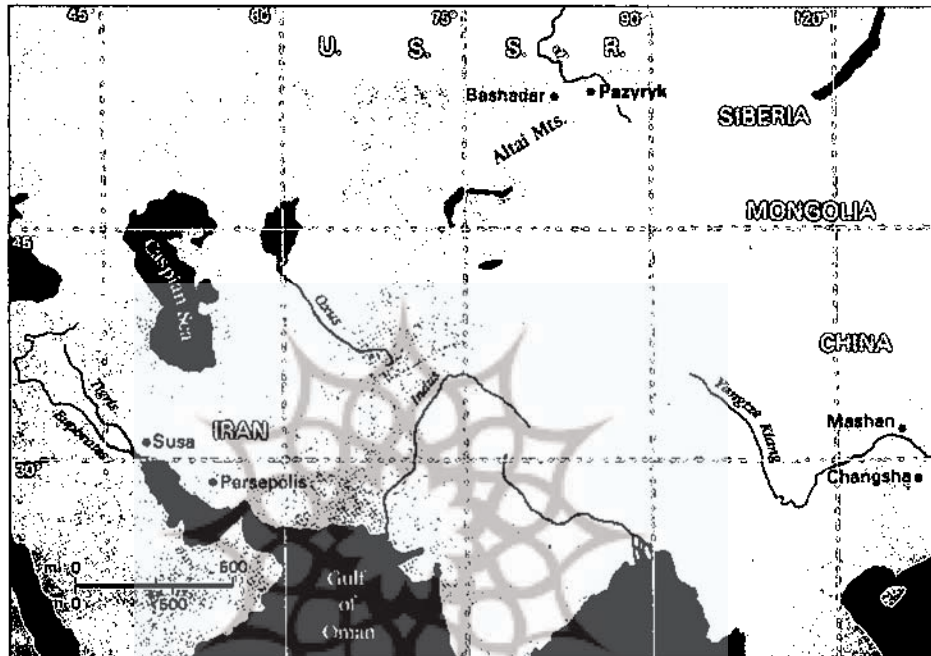
● مترجم: مولود شادکام

A Textile from Pazyryk

A study in the Transfer and Transformation Motifs

by Karen S. Rubinson

■ منسوجات پازیریک
■ نوشته کارن رایبسون

نقشه‌ای که مناطق یاد شده در آن مشخص شده است. شوش و تخت جمشید پایتخت‌های امپراطوری هخامنشی بودند.

دست آورده‌اند.

اگرچه تاریخ پازیریک مورد بحث و گفت و گو است ولی اخیراً اعضای سمینار ماورای آسیا در مؤسسه مطالعات آسیایی دانشگاه شهر نیویورک به این نظر رسیده‌اند که محل، متعلق به نیمه دوم قرن چهارم و اوایل قرن سوم ق. م است. در آن زمان دولت کین (Qin) در مرز غربی چین به طور روزافزونی قدرت می‌گرفت. نیاز اشراف منطقه به اشیاء تجملی باعث رشد تجارت بین‌المللی شد، که در نتیجه آن در پازیریک اشیایی از چین، غرب، مرکز و جنوب آسیا به دست آمده است.

قبایل این اشیاء را از طریق پرداخت باجی که تاجران برای حفظ جان خود می‌دادند و یا از طریق غارت جاده‌های تجاری به دست می‌آوردند. شاید چینی‌ها جهت حفظ منطقه مرزی خود و ایجاد روابطی صلح‌آمیز با همسایگان خود اشیاء ساخت خود را در اختیار آنها می‌گذاشتند و به این طریق اشیاء چینی توانست تا آلتی از طریق تجارت محلی برسد.

البته نام افرادی را که در این محل دفن شده‌اند نمی‌دانیم. زبان آنها ناآشناست و هیچ مدرک نوشته‌ای باقی نگذاشته‌اند. آنچه به دست ما رسیده است اشیاء بسیار جالب آنهاست که در قبور باقی مانده‌اند. به هر

مدفون شده به ما می‌دهند که از طریق این اشیاء امکان بررسی جایگاه اصلی، آثار وارداتی و نمونه‌های بومی حاصل می‌شود. همچنین ما قادر خواهیم شد که روند پیچیده نفوذ، یعنی انتقال اشکال هنری و ترکیب اساسی بررسی‌های هنری رابه دست آوریم.

پازیریک امروزه در شوروی سابق نزدیک مرز چین و مغولستان (شکل ۱) واقع است. هشت گور تپه که گورکان نامیده می‌شود توسط باستان‌شناسان شوروی سابق حفاری شده است. هفت مورد آنها در ۴۹-۱۹۴۷ توسط رودنکو (S. I. Rudenko) و در ۱۹۲۹ توسط ژریارنوف (M. P. Gryarnov) حفاری شده‌اند. با توجه به آثار به دست آمده مشخص است که افرادی که در این محل دفن شده‌اند از افراد ایلات بوده‌اند. از جمله: اسب‌ها دارای دهانه، زین، زیرزینی، بخش‌های مختلف چادر، تکه‌های پارچه آویزان و فرش‌ها، میزهای احتمالاً چوبی با پایه‌های متحرک، بالش‌های چوبی، پارچه و چرم و معمولاً یک ظرف گلی.

لباس مردان تشکیل شده است از جوراب‌های بلند و تونیک کوتاه که لباس معمول افراد ایلاتی است. البته شلوار و کفش آنها در پازیریک شناسایی نشده، با اینکه در محوطه‌های مشابه‌ای در منطقه، نمونه‌های آنها رابه

یادداشت حاضر ترجمه مقاله خانم کارن رایبسون تحت عنوان منسوجات پازیریک منتشره در مجله Expedition چاپ دانشگاه پنسیلوانیاست که به لحاظ غنای مطالب به نظر خوانندگان می‌رسد.

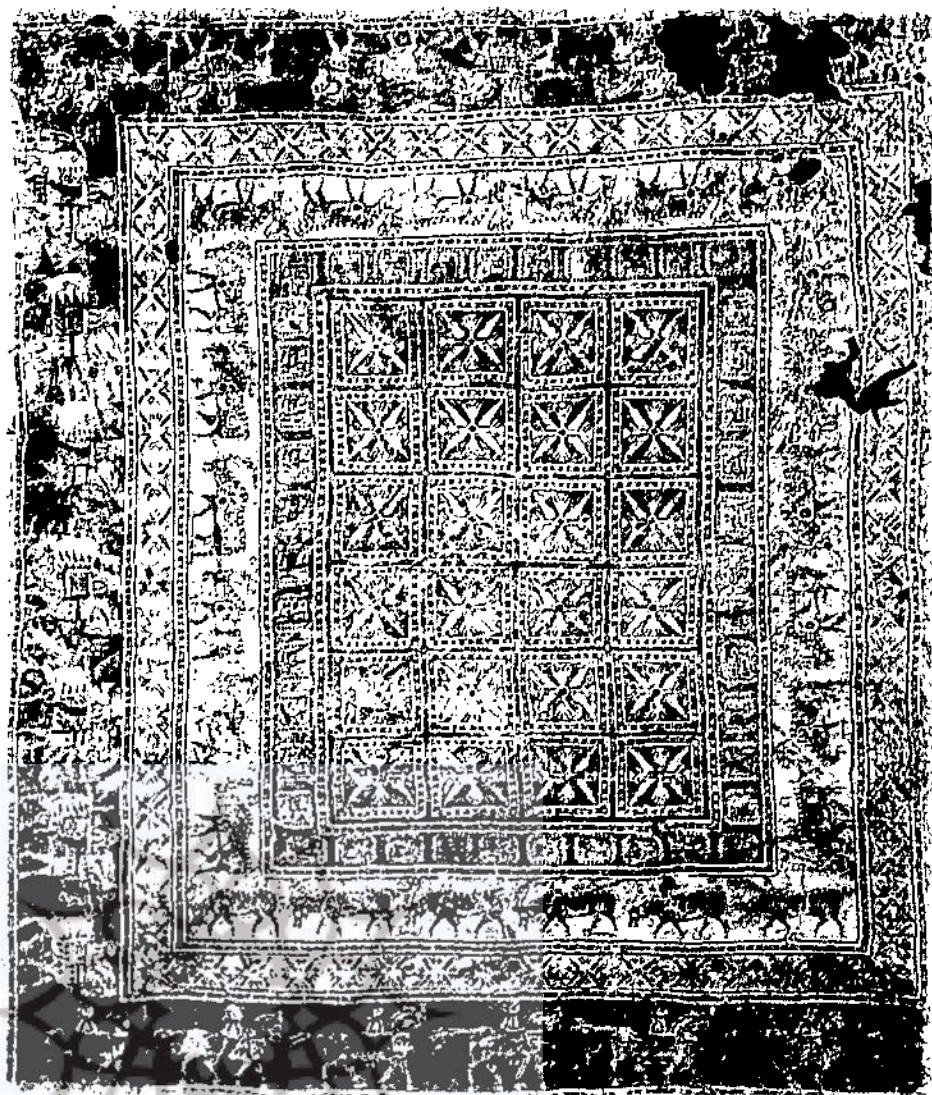
محوطه پازیریک، در کوه‌های آلتای سیبری با زمستانی سرد و تابستانی کوتاه، دره‌هایی مرتفع و مراتع تابستانی، نقطه‌ای است که ایلات سوارکار آن، زمانی مردگان خود را دفن کرده و همراه با آنان اشیایی گرانبها به عنوان نمایی از ثروت و جایگاه اجتماعی مردگان جای می‌دادند. این محوطه‌های قبور متعلق به ۲۳۰۰ سال پیش می‌باشند. با وجود گذر زمان، اشیاء ظریف و زیبایی برجای مانده‌اند، اشیایی متشکل از اجساد انسانی و حیوانی، منسوجات، پوست خز، چوب و دیگر مواد بی‌دوام.

در میان اشیاء یخ زده تعدادی قطعات منسوج باقیمانده به دست آمد که از بدو پیدایش مورد مطالعه قرار گرفته است.

منسوجات قدیم به ندرت باقی می‌مانند و باستان‌شناسان نیز به ندرت امکان حفاری و مطالعه اشیاء را داشته‌اند. اشیاء بی‌نظیر پازیریک اطلاعات بسیاری در زمینه سلاتق هنری و خصوصیات فرهنگی

خوارزمی‌ها، مردان اسب‌سواری هستند که همراه مرکب خود در تخت جمشید نقش شده‌اند. دم گره زده اسب ما را به یاد اسب‌های روی فرش پیدا شده در پازیریک می‌اندازد. منبع مؤسسه شرقی دانشگاه شیکاگو.

قالی در اندازه ۱۷۸۲ در ۲ متر با ۵ حاشیه که با نوارهایی به شکل مربع از هم جدا شده‌اند. حاشیه‌های بیرونی و درونی از شیر-گریفین‌های (griffins-lion) شماتیک که سرشان به پشت برگشته است تشکیل شده است. حاشیه دوم از لبه دارای نقش سوارکار است.

لوحة ۱۹۹، ۱۹۷۹ و (Charriere) شریبر دو نوار بعدی به ترتیب دارای نقش گیاهی استلیزه و ردیف آهوان است. بخش و زمینه مرکزی فرش از یک تریج که از ۴ تا ۶ ردیف مربع تشکیل شده است که میان آنها نقش گیاهی استلیزه دیده می‌شود که می‌تواند متأثر از نقوش آشوری باشد. فرش با گره ترکی (۳۶۰۰ در یک دی سی مترمربع) بافته شده است. (Rudenko) ۱۹۶۸، ۴۰

کماندار نشان داده شده بر روی آجرهای لمبادار به صورت برجسته از کاخ داریوش در شوش می‌باشد و دارای لباسی است که پارچه آن از نقش ردیف مربع‌هایی تشکیل شده است.

جمشید که سواران همواره پیاده هستند. (شکل ۲) همچنین ردیف گوزن‌های زرد کوچک که در نوار میانی دیده می‌شود مشخص‌کننده حیوانی از ماورای قفقاز و سیبری است. این مسئله نشان می‌دهد که این فرش در جایی بیرون از حیطه دولت هخامنشی بافته شده و گذشته از محل بافت، قدیمی‌ترین فرش به دست آمده است. طبعاً رنگ و نقوش آن حاصل کار قبایل پازیریک می‌باشد. این فرش نیز همچون منسوجات، ایده‌هایی از تنوع و غنای اشیاء وارداتی را که به دست این قبایل رسیده است نشان می‌دهد.

ابریشم‌های چینی و دیگری بافته‌های پشمی که شامل فرش قالی می‌شوند که این فرش‌ها متأثر از هنر هخامنشی ایران (قرن ۶-۴ ق. م) است.

فرش پرزدار:

یکی دیگر از بافته‌های متأثر از آسیای غربی و میانه، فرش پرزدار از گورکان ۵ است. همچون پارچه‌های منقوش این فرش نیز اغلب هخامنشی خوانده می‌شود و نقش ردیف اسب‌ها و سواران از نشانه‌های آن است. به هر حال سواران به ترتیب و یک در میان سوار و پیاده هستند، برخلاف نقوش تخت

حال همین اشیاء به تمایز هنری و مشخصه‌های فرهنگی این محوطه اشاره دارند و نوع تأثرات هنری را نشان می‌دهند.

منسوجات:

پارچه‌ها ساخت و بافت محلی دارند. اجناس محلی از نمدها و پارچه‌های پشمی ساده و الیاف گیاهی تشکیل می‌شود. در حالی که پارچه‌های وارداتی شامل فرش قالی، سوزن‌دوزی‌ها، زربفت و ابریشم گلدوزی شده، پرده‌های بافته شده و بافته‌های زری می‌شوند. دو گروه مشخص و متمایز مواد وارداتی وجود دارد، یکی

برخلاف اشیاء وارداتی، منسوجات بومی پازیریک از نوع بافته نبوده بلکه نمدهایی بوده‌اند که تولید معمول قبایل است. در پازیریک از نمدهای لباس، پوشش یا (کفش) سربند، پوشش زین، پرده و گلیم استفاده می‌شد.

نمدی که با فشردن پشم چیده حلاجی شده آغشته به یک محلول بازی در محیط گرم و مرطوب تولید می‌شد و به این طریق الیاف فرش به هم گره خورده و بافته‌ای گرم، محکم و ضد آب می‌ساختند که می‌توانست ضخامت‌های مختلفی داشته باشد. نمد پازیریک به ظاهر تماماً از پشم گوسفند ساخته می‌شد. از این پشم برای ساخت برخی از بافته‌های محلی دیگر نیز استفاده می‌شد که قطعاتی از آن در چند مقبره به دست آمده است. لباس‌های پشمی بافته شده معمولاً به رنگ سرخ بودند، اگرچه برخی روانداها از پارچه‌های قهوه‌ای تیره با تزیینات مختلف تولید می‌شد. همچنین پیراهن‌ها از الیاف بافته گیاهی یا کنف که بسیار محکم بود ساخته می‌شد. البته برخی از لباس‌ها نیز از چرم و پوست ساخته می‌شدند، ولی ساخته‌های نمدی به همراه اشیاء چوبی بیشترین جنبه‌های محلی را در خود حفظ کرده‌اند.

قبور در پازیریک:

در مجموعه پازیریک چندین گورکان وجود دارد که ۵ مورد آنها بزرگ، ۳ مورد کوچک هستند که مورد حفاری قرار گرفته‌اند. مقابر مانند اطاق کنده شده‌های هستند که در یک گودال گذاشته شده باشند. در رأس هر قبری، خاک به صورت تپه‌ای درمی‌آمد و روی آنها را با سنگ انباشته می‌کردند و سنگ‌ها زمین را از حرارت خورشید نگاه می‌داشت. حلقه‌های عمر چوب‌های مورد استفاده ساختمان چوبی ۵ قبر بزرگ یک تاریخ‌گذاری نسبی ۴۸ ساله را نشان می‌دهد.

گورکان ۱ و ۲ هر دو در سال ۰ ساخته شده‌اند. گورکان ۴ در سال ۷، گورکان ۳ در سال ۲۷ و گورکان ۵ در سال ۴۸ (رودنکو، ۱۹۷۰) و گورکان کوچکتر ۶ در اواخر این تاریخ‌گذاری نسبی نهاده می‌شود. گورکان ۷ و ۸ دارای هیچ مدرکی دال بر ارائه یک تاریخ‌گذاری نسبی یا کامل نیست.

منبع مورداستفاده:

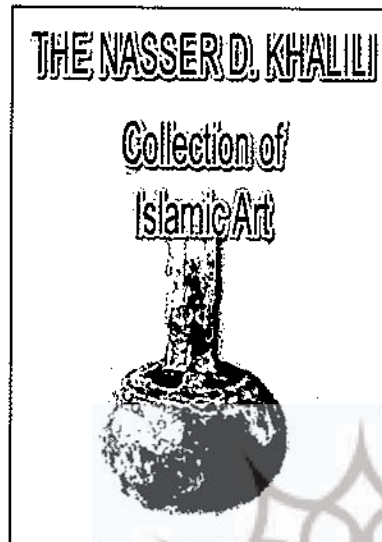
EXPEDITION

The university Museum Magazine of Archaeology and Anthropology University of Pennsylvania Vol. 32, No.1, P. 49

1991

هنر اسلامی

THE NASSER D.KHALILI Collection of Islamic Art

سطح والای خود در دوره قرون وسطی برخوردار نیست و بویژه در قرن نوزدهم توجه کمتری به آن شده است. و از طرفی سعی دارد ارزش آثار هنری دوره‌های اخیر را نشان دهد و ما را به اهمیت زیبایی‌شناسی، تاریخی و... هنر اسلامی در قرون هفدهم، هجدهم و نوزدهم جلب کند و ارزش هنر خوشنویسی (از جمله هنر خوشنویسی ترکیه در قرن نوزدهم) را یادآور شود.

همچنین تزیینات در هنر اسلامی مورد اشاره قرار می‌گیرد که در مجموعه بیش از ۵۰۰۰ نمونه ارائه شده است.

مطالب و مقالات و موضوعات زیر نظر یک هیأت علمی و نویسندگانی برجسته تهیه شده است. این مجموعه متشکل از:

Series General Editor

Dr. Julian Roby

که در زمینه هنر و معماری اسلامی در دانشگاه آکسفورد فعالیت دارد.

همچنین می‌توان به:

Editorial Board:

Dr. Nasser. D.Khalili

Professor J.M.Rogers

B.W.Robinson

Ralph Pinder- Wilson

Dr Julian Roby

Tim Stanley

Nahla Nassar

اشاره نمود.

از حدود ۳۰ سال پیش دکتر ناصر خلیلی به فکر تدوین و ارائه یک مجموعه از هنر اسلامی افتاد که این امر به همت و تلاش و تحت نظارت خانواده ایشان به ثمر رسید که مجلداتی از آن نیز چاپ شده است. این مجموعه با ارزش با بیش از ۲۰۰۰۰ عنوان و سند در ارتباط با هنر اسلامی در اقصا نقاط سرزمین‌های اسلامی در یک دوره ۱۴۰۰ ساله، امروزه در ردیف آثار با ارزش هنری به شمار می‌رود.

این مجموعه به عناوینی چون: قرآن کریم، خوشنویسی، پایپروس‌های عربی، کتاب و نقاشی مینیاتورهای با ارزش و کتیاب، مهرها و طلسم‌ها، فرش، منسوجات، شیشه، جواهرات، سکه، آثار فلزی و معماری و هنر قرن نوزدهم و موارد عدیده دیگر اشاره می‌کند و در هر مجلد مقالات مرتبط با موضوع همراه با تصاویر ارائه شده است.

در میان هنرهای اسلامی در این مجموعه، خوشنویسی از جایگاه والایی برخوردار است. نسخه‌هایی خطی از قرآن کریم با طبقه‌بندی و شرح و توضیح منظمی بر اساس تاریخ تهیه قرآن نشان داده شده است. این طبقه‌بندی یک طیف زمانی و جغرافیایی را از قرن هشتم بعد از میلاد تا قرن بیستم و از مراکش تا چین شامل می‌شود.

در ارتباط با هنرهای تزیینی و نقاشی، آثار فلزی و شیشه و روش‌ها و تکنیک‌های مورد استفاده و کاربرد آنها در یک دوره زمانی از قرون وسطی تا قرن نوزدهم مورد بررسی قرار گرفته است.

این مجموعه اشاره می‌کند که هنر اسلامی امروزه از